

Beatrice Landovská

**Nikdy není pozdě
na**

ŠŤASTNÉ DĚTSTVÍ

■ garamond

Nikdy není pozdě na šťastné dětství

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.e-garamond.cz
www.albatrosmedia.cz

■ garamond

Beatrice Landovská
Nikdy není pozdě na šťastné dětství – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2022

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA

Beatrice Landovská

**Nikdy není pozdě na
ŠŤASTNÉ DĚTSTVÍ**

Beatrice Landovská

**Nikdy není pozdě na
ŠŤASTNÉ DĚTSTVÍ**

■ garamond

I. KNIHA

V OKOVECH VOKOVICKÉ KUCHYNĚ

„Dneska už vím, že většina cestování je k ničemu. Jediná cesta, ze které se nevracím pokaždé s prázdnýma rukama, je do vlastního nitra. V tom mém nejsou hranice ani celnice a mohu cestovat třeba až ke hvězdám. Mohu se toulat po místech, která už neexistují, a navštěvovat ty, kteří už nežijí. Dokonce mohu chodit i po místech, která nikdy neexistovala a ani existovat nemohla, ale kde se cítím dobře...“

(Amos Oz, Příběh o lásce a tmě, překlad Michael Žantovský)

1. KLATOVY

Kdo nesportoval, nečetl, nehrál tenis, nechodil na dlouhé túry, v létě denně neplaval a v zimě nelyžoval či nebruslil, byl pro mé vokovické prarodiče nižší vývojový typ člověka, s nímž dědeček či babička sotva ztratili slovo.

Muselo být pro ně svého času opravdovým utrpením, když si moje mladičká matka přivedla domů mého otce – hereckého eléva Pavla Landovského. Můj táta nikdy nesportoval, co si pamatuji, neudělal krok pěšky, zajímal se o nejrůznější požitky a ze všeho nejvíce ho vzrušoval společenský život. Miloval jízdu v autě a nade vše pak své kamarády, s nimiž se rád oddával co nejbizarnějším společenským dobrodružstvím. Mimo jiné i různým happeningům, jak se později tato nekonformní tvořivá setkání začala pojmenovávat, společenským událostem kulturním i nekulturním, tematizovaným pijatykám a soukromým žranicím, kde táta většinou spontánně zaujal roli lidového vypravěče. V neposlední řadě, a to není žádné tajemství a nikdy nebylo, se táta rád věnoval různým milostným eskapádám.

To, že si moje matka přivedla otce domů, vlastně není řečeno úplně přesně. Poté co bylo v roce 1963 zrušeno a navždy zavřeno klatovské divadlo, s ní prostě jako její právoplatný manžel přišel do Prahy, kde měla trvalé bydliště ve Vokovicích u svých rodičů. V Klatovech se moji rodiče na začátku nové divadelní sezóny v roce 1961 poznali a tam jsem byla zcela nečekaně záhy počata a o rok později,

v první den jejich druhé společné divadelní sezóny 1962/63, jsem se narodila. Třetí společnou divadelní sezónu už začínali oba moji rodiče v Praze, protože můj první rok života byl zároveň posledním rokem existence klatovského divadla.

Maminka se vdávala necelý rok potom, co „utekla k divadlu“, jak sama říká, a tatínek, šestadvacetiletý začínající herec, který se pokoušel již třetím rokem „prorazit“ u divadla, měl právě po prodloužené vojenské službě, kde půl roku nasluhoval tresty za svou vzpurnost a neposlušnost. Byl nešťastně rozvedený a nepředstavoval zrovna typ ženicha, po kterém by kteříkoliv rodiče pro svou dceru pošilhávali.

Mladý pár šel po svatebním obřadu zpátky na „herečák“, což byla herecká ubytovna, jak všichni z oblastních divadel vědí, kde tehdy bydlela většina herců. Moje maminka a tatínek tam oslavili svůj vstup do nové životní situace tím, že pojedli sekanou s bramborem, kterou jim upekla Danuta Knížetová, protože na oběd v hospodě nebyly peníze a koneckonců ani čas. Jaroslav Kníže byl „starý charakterní herec“, a to v pravém smyslu slova, který prožil u divadla celý svůj život a proharcovoval spolu se svou ženou Danutou a jejich synem Romanem, pozdějším básníkem, snad „všechna divadla vlasti naší milé“. Kníže s Danutou byli také dva z pouhých čtyř hostů na skromné svatbě mých rodičů, která se konala narychlo v Klatovech v červnu 1962 a na níž nevěsta ani ženich neměli svoje nejbližší příbuzné.

Večer se divadlo harcovalo na zájezd do vojenské zóny v srdci Šumavy, která byla známá pod jménem Prášily a táhla se až na jih země k pásmu nikoho, kde začínal předhraniční prostor, který po mnoha kilometrech končil ostnatými dráty a minovým polem. Pro občany socialistického Československa to byl konec světa. Divadlo vjíždělo ve dvou vozech do vojenského pásma na speciální propustku, aby zde sehrálo představení posádkám určeným k ostraze hraničního prostoru a k zastavení kohokoliv, kdo by chtěl utéct na západ. V prvním nákladáku značky Erena jely kulisy a technická část souboru včetně mé těhotné maminky, která v divadle pracovala jako kulisačka, ale občas vypomáhala i jako herečka, a v druhé Ereně přijeli herci a s nimi i můj tatínek.

Další dva hosté na skromné svatbě mojí maminky a tatínka byli teta Hela z Klatov, sestra dědečka Alberta, a ovdovělý švagr dědy Alberta, strýc Pivec, kteří žili v Klatovech jako většina dědečkovy přízně, protože můj pražský dědeček a hlavní vychovatel, JUDr. Jiří Albert, byl klatovský rodák původem „z lepší rodiny“. To byla i jedna z hlavních příčin, proč se maminka musela tak narychlo vdát. Ve městě, kam „utekla k divadlu“, se její útězek neutajil a po celých Klatovech se rychle rozneslo, že ta Helenka z Prahy, z Albertovic rodu, nejenže se dala k divadlu, ale ještě k tomu se hned dostala do maléru. Dědeček Albert se o celé situaci dozvěděl ve vokovické mlékárně ve frontě, kde si pustila hubu na špacír jakási vokovická matka, jejíž dcera se učila na švadlenu v klatovském Šumavanu, takže dědeček to hned z fronty v mlékárně otočil k domovu, a pokud je pravda, co se traduje, zuřil skoro rok a mne, svou později milovanou vnučku, vzal na vědomí, až když si mě rodiče přinesli s sebou do pražského bytu začátkem léta 1963. Ale tehdy děda přilítl celý rozlíčený z mlékárny bez nákupu domů a spolu s babičkou vzkázali dceři do Klatov, ať se jako svobodná matka doma neukazuje! Tím si babička s dědečkem zavařili na dalších deset let, neboť maminka se vrátila do Vokovic nejen s dítětem, ale i s manželem, a můj táta Pavel Landovský konečně ve svých dvaceti sedmi letech „dobył kýženou Prahu“.

Časně zjara roku 1963, když mi bylo sotva půl roku, navštívil divadlo ministerský zmocněnec a vyšší úředník, soudruh Vlastimil Urban, aby klatovské divadlo zlikvidoval a pomohl místním soudruhům efektivně rozprášit soubor této nevelké, až dosud stále západočeské divadelní scény. Po pohovorech s jednotlivými umělci je pan Urban „rozmisťoval“ podle talentu a zásluh do jiných divadel po celé Československé socialistické republice, protože tehdy platilo nejen právo na práci, ale zároveň i pracovní povinnost, takže nezaměstnanost byla zákonem zakázaná. Ti nejlepší ze souboru byli umístěni například do divadla v Ostravě, tradiční socialistické divadelní mekky, kam se sice umisťovalo také tak trochu za trest, protože vlakem z Prahy do Ostravy to tehdy bylo skoro šest hodin jízdy, ale jinak si mohl každý začínající divadelník olíznout všech deset prstů, když ho Divadlo Petra Bezruče

v Ostravě přijalo do souboru. Výbornou pověst mělo i divadlo v Plzni, kam odešel spřátelený pár starých divadelních harcovníků, známých všem zasvěceným jako již zmíněná „Knížata“.

Bylo nutno rozhodnout o dalším osudu hereckého eléva Pavla Landovského. Vlastimil Urban mu tehdy vřele doporučil, ať se vrátí k řemeslu nástrojaře, na kterého se kdysi učil, ale nedovyučil, neboť prý „jeho herecký talent není valný, a tudíž i jeho další snahy působit u divadla se nejeví jako perspektivní“. Zato prý v závodech V. I. Lenina v Klatovech by ho vzali hned. Pan Urban, jak se mnohem později ukázalo, byl dobrý člověk a cesty našich rodin se opět protnulý, ale to už Vlastimil Urban, původně synek z lepší pražské buržoazní rodiny, synovec filmového podnikatele Maxe Urbana, později zapálený komunista a budovatel socialistických přehrad a ještě později vysoký ministerský úředník, nebyl vysoce postaveným soudruhem Urbanem, ale „jen“ skladníkem v Divadelním ústavu. Od poloviny sedmdesátých let tam byli s mojí maminkou jako ti „poslední z posledních“.

Mezi tatínkovy mladé herecké kolegy tehdy patřil i začínající Lojza Švehlík, který má pro naši rodinu výjimečný význam, neboť pochází stejně jako táta z Pardubic, takže jsem ho dlouho považovala za příbuzného, ostatně jako všechny lidi, kteří měli babičku v Pardubicích a kterých, z nějakého nepochopitelného důvodu, není v mém životě málo. Maminka pak vzpomínala na herečku s uměleckým jménem Jarmila Horská, která také žila na „herečáku“, a to se svým velmi divokým synem, jehož vychovávala sama a z něhož vyrostl známý herec Boris Rösner. Patřil do poslední generace divadelníků, kteří se v divadle narodí i zemřou a patří neodvolatelně do skončeného minulého století, do dob, kdy se dal u divadla prožít celý život.

Já jsem byla od počátku spjatá s Prahou, protože jsem se narodila v Dejvicích na začátku divadelní sezóny 1962/63 v noci po mamčiných dvacátých prvních narozeninách, které trávila se svojí mámou kde jinde než v divadle. Divadlo E. F. Buriana zahajovalo sezónu představením Richarda III., které ovšem maminka ani babička nedodávaly, protože „Hele nebylo dobře“, jak se později

taktně zmínila vokovická babička, a tak musely, nerady, o přestávce odejít do porodnice. Maminka měla na sobě černé šaty na ramínka a malou kabelku ve formě psaníčka, jinak samozřejmě nic, protože šla jen do divadla a byl prý tehdy horký večer. Termín porodu měla už sice týden za sebou, ale návštěva divadla přijde člověku k duhu za všech okolností, porod neporod. Z Divadla E. F. Buriana v podzemí paláce U Rozvařilů, kam jsem se později vrátila v osmdesátých letech jako rekvizitářka, jely tenkrát babička s maminkou tramvají číslo 11 do Dejvic a pak šly pěšky do porodnice v Rooseveltově ulici. Tam jsem se za rozbřesku, těsně před východem slunce, „v zakázanou hodinu“, jak se tomuto okamžiku u nás v rodině říkalo, narodila.

To, co maminka popisovala jako hlavní vjem při mém příchodu na svět – přičemž je nutno mít na paměti, že ve Vokovicích se všichni tvářili tak, že fyzická stránka sexuality neexistuje a děti padají přímo z nebe –, byl mamčin silný a nepřekonatelný stud. Jestli se styděla fyzických projevů kolem porodu, nebo jestli se styděla za svůj úděl rodit děti, anebo jestli se styděla mě přivést na svět, či jestli se jednalo o souhrn všech studů, které byly tehdy v souvislosti s tímto zásadním životním rituálem k dispozici, to už dnes nevím, ale je možné, že pro ni bylo neskonale ponižující projít procesem zvěčnění, které se v našem světě, zdá se mi, k tomuto zázračnému přírodnímu aktu již tradičně váže. A je pravda, že tento stud, tento prvotní stud, mě provází po celý život.

Stud až do krve za to, že jsem člověk z masa a kostí. Stud před každým novým začátkem. Před každým rozhodnutím. Před každým otevřením se světu. Kolikrát jsem zažila ten strašlivý metafyzický stud a kolikrát jsem pak to slovo „stud“ slyšela?

„Není ti stydno?“

„Nestydíš se, náhodou?“

Při všech terapiích či sebepoznávacích a rozvojových kurzech, kterými jsem později během života prošla, se pořád opakovalo: „Stud! Stud! Stud!“

Jeden zahraniční lektor mi nejednou při skupinových setkáních zdůrazňoval:

„Shame, shame, shame! Beatrice, it is the toxic shame!“

A hrozil přitom prstem.

Moje sestra Andrea se narodila velmi brzo po mně. Přišla na svět o čtrnáct dní dřív, než se očekávalo, a spatřila světlo světa na severní Moravě, v Přerově, kam jela máma „trochu malovat“, jak se později sama vyjádřila. Maminka byla celé mládí zvyklá jezdit na koni, konat pěší túry anebo vyrážet do plenéru malovat krajinu, jak ji to naučili na střední výtvarné škole. A tak využila právě nastoupenou mateřskou dovolenou a zajela si do Beskyd s tím, že si něco namaluje a pak se cestou zpátky zastaví v Přerově, kde byl tou dobou na vojně její bratr Jiří. Kromě kreslicího náčiní měla s sebou mě, tehdy rok a půl starou, a cestovala samozřejmě vlakem. Poté co pobyla asi týden v jakémsi dřevěném beskydském srubu, vypravila se přes Přerov zpět domů. Z nějakého důvodu, který si ani jeden z mých rodičů přesně nezapamatoval, se v tomto vzdáleném městě v den předčasného porodu vyskytl i můj otec, který tady přistál kdoví odkud. Jisté je, že z Pardubic, kde mohl pobývat u svých rodičů, protože tam v té době zaskakoval v pardubickém divadle, je Přerov vzdálen dalších asi 160 kilometrů, tedy nejméně tři až čtyři hodiny vlakem. Takže jak a proč tehdy přijel do Přerova, zůstává tajemstvím. Já osobně si myslím, že táta měl vždycky neuvěřitelně silnou intuici pro to, aby byl pokaždé přesně tam, kde se „něco dělo“. Zvedl svůj obrovský zahnutý nos, zavěťřil, sedl na první spoj a dojel do Přerova přesně ve chvíli, kdy moje matka chodila po městě, držela mě za ruku, hledala kasárny a začínala rodit. Jak došlo k té šťastné souhře, že se moje nedonošená sestra nenarodila na chodníku maloměsta, ale v přerovské porodnici, zatímco se mnou v tu chvíli tatínek spořádaně uháněl vlakem k domovu, nedokážu vysvětlit. Do porodnice za maminkou tehdy dorazil její bratr Jiří, kterého považovali za otce. Stál na chodníku v areálu nemocnice pod oknem, kam přelezl přes plot, a hned potom zavolał do Vokovic zprávu, že viděl právě narozenou Andreu. Když později v Praze babička malou Andreu uviděla, spráskla ruce:

„Ta je moc maličká, ta nám nevydrží.“

„Helena neměla nikam jezdit, měla zůstat doma,“ přemáhal dědeček své rozhořčení.

„Budeme doufat. Nemůžeme dělat nic jinýho než doufat,“ řekla smířeně babička.

A od té doby mám sestru, která svůj příchod na svět přežila a sdílela většinu z toho, co si ze svého šťastného dětství pamatuji, i když není vyloučené, že si něco, anebo všechno, pamatuje úplně jinak.

2. VINOHRADSKÉ DIVADLO

Maminka pracovala od našeho raného dětství a my jsme byly dávány do jeslí a pak hned do školky, jako většina dětí v té době. Doma s námi pobyla snad jenom půl roku, a hned potom hurá do práce, hurá do divadla. Pracovala jako čalounice v Divadle na Vinohradech, kde jsem s ní občas pobývala ještě v kočárku, když to nešlo jinak zařídit. Spala jsem před divadlem a když jednou začalo sněžit, všimly si toho ženské z krejčovny a vzaly mě dovnitř. V tom čase čekala maminka Andreu, ale asi na ní nebylo vůbec poznat, že bude mít brzo druhé dítě, protože ji v březnu 1964 zástupci ROH požádali, aby šla za divadlo závodně plavat, ale ona to, k překvapení všech, odmítla a zakrátko přišla na svět Andrea.

Pamatuji si útroby divadla a zákulisí od nejtělejšího dětství: jednou jsem se probudila v kočárku v podivuhodném přítmí a hned kousek ode mne zářil veliký prostor, kde se pohybovali lidé v nádherných šatech a nahlas mluvili a procházeli se dokola po krásně zařízeném a nasvíceném pokoji. Pár lidí stálo kousek ode mne ve tmě a dívalo se, stejně jako já, do toho úchvatného jasu. Měli na sobě stejné nádherné šaty, ale mlčeli anebo rozrušeně oddechovali.

Nevím, jak jsem byla stará, ale věděla jsem, že musím být zticha.

Dnes mám za to, že jsem spala vedle jeviště na generálce nějaké kostýmové komedie, a když jsem se probudila, měla jsem pocit, že jsem v pohádce. Doteď si pamatuji tu zvláštní vůni,

nezvyklé sucho v ústech a šustění kostýmů mezi černými závěsy a pak ten fascinující světelný předěl mezi jevištěm a zákulisím.

Divadlo dvacátého století byl svět sám pro sebe, svět, kde bylo možné zažít snad úplně všechno.

Byla jsem v této zvláštní tmě s výhledem do jasu jediným dítětem mezi dospělými, které mělo tu čest trávit svůj batolecí čas v blízkosti jeviště. A všichni ti lidé měli na sobě krásné šaty a chodili do toho jasného světla anebo zůstávali ve tmě jako já, všichni se ke mně chovali láskyplně a každý na mě mrknul nebo něco zašeptal. A i když jsem ničemu nerozuměla, cítila jsem od všech velkou náklonnost. Ale věděla jsem, že hlavně musím mlčet, tak jsem mlčela a usmívala se.

Rozmluvila jsem se, teprve když mi bylo tři a půl roku. Ale pak jsem si to vynahradila a prý už jsem potom nezmlkla ani na okamžik. Jenom ten nechápatý úsměv, ten mi nejspíš tehdy uvázl na rtech na celý život.

I další záblesky vzpomínek se vážou k vinohradskému divadlu. Jezdívaly jsme totiž s maminkou, někdy i s tatínkem anebo s maminčiným bratrem Jiřím na podnikovou chatu vinohradského divadla na Slapy, kde vládl jakýsi pan Hrdlička, řečený Hrdla. Měl asi pro mou maminku jistou slabost, a tak jsme tam pobývaly v jakémsi chráněném prostředí docela často. Hrála jsem si na písčovišti jako dvouletá s jakýmsi chlapečkem Míšou, který byl stejně starý já. Kolem nás se motali dospělí a řešili, jak je možné, že ten Míša, syn maminčiných kolegů z technického souboru Divadla na Vinohradech, tak pěkně mluví, a přitom je to kluk, zatímco já, holčička, pořád nic. Míšovi rodiče se jmenovali Vieweghovi a z dobře rozmluveného chlapečka vyrostl spisovatel Michal Viewegh, takže mohu z vlastní zkušenosti potvrdit, že k jazyku měl dobrý vztah od samého počátku.

Maminčina kamarádka Lála Svozilová, řečená Svozilka, která dělala v divadle osvětlovačku, byla podobně divoká jako moje matka a ve vymýšlení různých sebeohrožujících zábav za matkou rozhodně nezaostávala. Svozilovi měli chalupu v Kytlici jako my a odtamtud si pamatuji na její maminku, starou velmi vysokou dámu, která většinu času seděla nehybně a vzpřímeně před cha-

loupkou, kouřila jednu cigaretu za druhou a občas promluvila hlubokým hlasem. Byla to bývalá hvězda stříbrného plátna Světla Svozilová, což jsem si jako dítě nedokázala srovnat v hlavě, protože hvězda stříbrného plátna a tato stará dáma si nebyly vůbec, ale ani trochu, podobné. V Kytlici jsme jednou byli s rodiči na odpolední návštěvě v chaloupce u Lálina bratra, kde kolem stolu sedělo hodně lidí, někteří oblečení jenom ve spodním prádle, na stole bylo mnoho nádobí a prázdných lahví a všichni vykazovali nesmírné veselí. Pro mě bylo zajímavé to, že po stole mezi tím vším nepořádkem běhalo malé house, které zobalo z talířů, kálelo na ubrus a procházelo plnými popelníky a jmenovalo se Gustáv. A všichni přítomní malého husáka Gustáva okřikovali, až z toho byl, chudinka ptáček, celý vystrašený.

„Hele, Gustáv, nesar!“

„Dyť von nic jinýho neumí, než šlapat, kam nemá, a srát!“ vykřikl nějaký mladík ve zmuchlaných trenýrkách a sklidil výbuch smíchu.

Z podnikové rekreace vinohradského divadla na Slapech si pamatuji ještě jeden záběr: Přijíždí rodina, tatínek, maminka a jejich dvě dorůstající děti Jarka a Ťulda. Jakmile vystoupí ze svého tmavého vozu s nezvykle zkoseným zadkem, děti si spořádaně vezmou bílé pálky, podobné těm na tenis, a pak zvláštní bílý, poněkud měkký zvoneček a s tímto předmětem si začnou pinkat a vždycky to tak prazvláštně mlaskne. A jak si tam ten chlapec s dívkou beze slova pinkají a pinkají, ten mlaskavý zvuk jakoby odměřuje čas. Jsou to děti pana Otokara Brouska, herce z Vinohrad, a já jsem si podle tohoto obrazu uloženého hluboko do paměti léta představovala, že takhle nějak asi vypadá „slušná rodina“.

Lála Svozilová, mámina spoludivoška z Vinohrad, milovala psy a koně, a tak se s ní moje maminka stýkala s přestávkami po celý život. Lálin veliký vlčák byl tehdy na Slapech jedním z mých prvních psích kamarádů.

U Albertů se totiž psi a kočky za členy rodiny nikdy neuznávali. Hlavní důvod, proč prarodiče neměli rádi ani psy ani kočky, byl už tehdy a doposud je celkem nezvyklý. Dědečkovi a zejména pak babičce vadilo, že kočky ani psi nemají žádný program.

„Víš, Betýnko, mně připadá, že se ty kočky nuděj. Celý dny nic nedělaj, jenom ležej. To by mě nebavilo,“ říkávala nám se sestrou babička Albertová, když jsme ostatním záviděly domácí zvířátka.

Musela jsem to uznat a věděla jsem přesně, co babičce vadí. Kočky nečtou, nestudují jazyky, nic nepíší ani nesportují. Jsou prostě k ničemu. A kdo se na to má celý den dívat, že?

„A pes je ještě horší. Pořád čeká, co pro něj uděláš, co mu dáš k jídlu a motá se člověku pod nohy,“ prohlašoval pro změnu dědeček.

Zvířata byla zkrátka u Albertů odjakživa na indexu. Na tom se babička s dědečkem absolutně shodli.

„Zvířata mají být v lese. Ve městech a v bytech nemají co dělat!“

Babička dokonce neměla ve vokovickém bytě ani jedinou kytku v květináči:

„Ať si roste venku, jestli chce. Já ji doma mučit nebudu.“

Na kuchyňském stole stávala vždycky malá malovaná váza, kterou měla babička od dětství, a v té bylo trochu lučního kvítí a trávy anebo nějaká větvička, kterou babička utrhlá či sebrala, když „běhala“ po Šárce. A to bylo ze živé přírody vše. I tahle malá kytička uprostřed stolu však někdy dědečka dokázala pěkně dožrat. Bylo to v těch výjimečných situacích, kdy z vážného důvodu stálo na stole trochu víc jídla než to minimum, co bylo v normě, a dědeček ze strachu, že ztratí přehled a unikne mu nějaké sousto, začal nervózně vykřikovat:

„Kytky a psi k jídlu nepatří, jak vždycky říkává správně strýc Ovál!“

Při tomto dědečkově výroku jsem si vždycky vzpomněla na jednoho z tatínkových základních kamarádů, totiž na Honzu Němce a jeho ženu Martu Kubišovou, kteří měli osm psů a k tomu ještě oslika a všichni psi s nimi prý bydleli v malém bytě. Pamatuji si na zvláštní misi koncem šedesátých let, kdy jsme s rodiči jeli autem kousek za Prahu, kde tito podivuhodní manželé vyložili celou partu psů i osla z auta, v němž osel do té chvíle seděl na zadním sedadle jako velmi ušatý pasažér, a všichni jsme pak s Martou a Honzou venčili nad jakousi polosmetištní přírodní

scenerií celou skupinu nesourodých psisek i osla. Kdyby si ale někdo představoval nějakou pastýřskou idylu, byl by v hlubokém omylu. Režisér Nové vlny se do svojí křehké ženy, populární zpěvačky, neustále navážel a vykřikoval:

„Nemáš mě rráda! Mnohem rraději než mě,“ ráčkoval Jan Němec, „máš tady tu psí sebranku!“

„Ale Honzíku, voni nikoho jinýho než mě nemaj,“ odpovídala Marta hlubokým sametovým hlasem, načež objala osla kolem krku a oslík jí v odpověď zastříhal ušima a pohodil souhlasně hlavou.

„Jsem až na desátým místě!“ litoval se Němec. „Za voslem a za smečkou vosmi nalezenců!“

„Maminko, a co to je nazelenec?“ zeptala jsem se já.

„Nalezenec, Betyňko,“ opravila mě matka.

„No, vypadaj jako nalezenci,“ vložil se do hovoru táta.

„To jsem to doprracoval! S takovýmadle osmi zrrúdama se dělím o svou ženu,“ naříkal dál tatínekův základní kamarád.

„Ale ten vosel je pěknej, Marto, škoda že se na něm nedá jezdit!“ připojila se maminka. „To já bych když tak už chtěla spíš něco většího, koně, viš. Tohle je na mě moc malý, ten osel. Ale kůň! To by bylo něco!“

„Jestli chceš, já ti koupim koně!“ zařval otec.

„Tak mi ho kup!“ promptně zareagovala maminka.

„Já chci nalezence, tatínku,“ řekla jsem já.

„Já by chtěla toho voslíka,“ řekla Andrea. „Chodil by se mnou do školky.“

„My sme psy na vojně žrali,“ shrnul táta. „Dělali sme je na česneku.“

„Pavle, fuj! Jak to můžeš říct!“ zděsila se Marta Kubišová. „Dyť ty máš, Pavlíku, dobrý srdce, to bys přece neudělal!“

„Já bych je taky nejradši sežrral a byl by pokoj,“ přitakal tátovi Honza Němec. „Do buřtů s nima!“ vykřikl opojeně.

„I vosel by se dal sežrat,“ přemýšlel tatínek nahlas.

„I vosla do buřtů!“ hulákal nadšeně Němec.

Paní Marta posmutněla, a když si toho Jan Němec všiml, rychle obrátil a začal volat:

„Stop! Střih! Pavle, Martě to nedělá dobře!“

„Jakej střih, ty vole? Co sem taháš ty svoje režisérský zlozvyky?“ ohrazoval se tatínek.

A maminka na to řekla:

„Pavle, že se nestydíš! To je tak hnusný mluvit o žraní psů! A navíc to ani není vůbec vtípný!“

„No, voni by se ani všichni ty Martiný psi pořádně sežrat nedali, tenhle třeba je takovej chudák, že by se to nevyplatilo,“ řekl smířlivým hlasem tatínek.

„Střihni to, Pavle!“ zavelel Jan Němec.

„Nejsi na place, do prdele, Honzo!“ trval na svém tatínek.

K celé této příhodě je záhodno dodat, že manželský pár zpěvačky a režiséra byl později rozveden a že náš tatínek mamince opravdu, když zbohatl, pořídil jednou k MDŽ koně.

3. VOKOVICKÁ KUCHYNĚ

Ač to na mně jistě během mého života skoro nikdo nepozoroval, přesto musím říci, že výchova ke slušnému stolování byla celé moje rané dětství velmi důsledná.

Byla ovšem v přímém rozporu s tím, co nám bylo vysoce kultivovaným způsobem k jídlu předkládáno, nehledě na zvláštní parametry naší rodinné noblesy, která se projevovala tím, že všechno ve vokovické kuchyni bylo lehce upatlané. Když se člověku, čistě náhodou, přilepily prsty na spodek špatně umytého talíře, zásadně to nedal najevo a už vůbec o tom nemluvil, protože „to není zajímavé“. Přesto jsme už od útlého dětství se sestrou věděly, jak má být rozložen příbor na ubrousku, která lžička je na salát a která na zákušek, a chápaly jsme, že na rybu, kdyby někdy nějaká náhodou na stole byla, je zvláštní nůž, který leží vedle toho obyčejného. Salát, pozor na to, ten se jí vždy z malé misky, a nikoliv ze společné mísy, protože jíst ze společného talíře je projev naprostého buranství.

To, že se tento kulturní vliv prarodičů z máminy strany u mne možná příliš neprojevuje, asi způsobil zářný příklad mého slavně-

ho a nedostizného otce, který jedl, s odpuštěním, jako prase. Připadalo mi už od dětství velmi impozantní, jakým způsobem dokázal táta vzdorovat všem pravidlům a při jídle mlaskavě hltal, srkal, říhal, chlemtal a mezi sousty řval, bral lidem jídlo z talíře, jedl rukama a mluvil neuvěřitelně hrubě. Toto pak dělal nejenom v rodinném prostředí a v restauracích, kde jako známý herec i bez tohoto počínání vzbuzoval hodně pozornosti, ale i na jevišti ve svých divadelních rolích a dokonce i na filmovém plátně. Takže když jsem jako malé dítě při promítání filmu *Utrpení mladého Boháčka* zažila, jak se kino váli smíchy, když táta užírá z pekáče, sbírá odpadlé drobky na ubruse a rovnou si je hází do krku, připadalo mi dodržování bontonu u Albertů poněkud trapné.

Hlavním chodem při jídle ve vokovické kuchyni byla většinou „vodovka“, což byla polévka výhradně ze slané vody, ke které se jedl suchý chléb. V polévce většinou neplavalo vůbec nic, anebo jeden kousek zeleniny, ovšem velice maličký. Nejoblíbenější u nás dětí byla takzvaná „vajíčkovka“, což byl název velmi vznešený, protože polévka byla připravena tak, že několikalitrový hrnc horké, osolené a opepřené vody byl zabarven jedním syrovým vejcem.

Dědeček i strýc tyto polévky milovali a svorně je opěvovali. Ještě než jsme se všichni sesedli ke stolu, kde na pomačkaných ubrouscích bylo prostřeno podle přísných zásad slušného stolování věhlasného Gutha-Jarkovského, nalámal si každý do svého talíře po dvou krajících chleba...

„Poléééévka...“ vrněl strýc.

„Není ředěná?“ ptal se ostražitě děda.

„Prdlajs, tatíčku, jestli se ti nelíbí, nemusíš to jíst,“ hbitě opáčila babička.

„Pravda, pravda,“ potvrdil ironicky strýc a dodal:

„U nás se polévky neředí. Tak jako se v socialismu nezdražuje...“ A nalámal si do talíře třetí krajíc chleba.

„Prdlajs a ještě jednou prdlajs, máme novou, ta včerejší už je snědená...“ použila babička svůj nejsilnější vulgarismus.

Rituály nad polévkou ve Vokovicích mi evokují židovskou anekdotu, která zcela jasně popisuje práci s vědomím. Pokud byl blahobyť, měl každý slanečka. Když se časy zhoršily, byl uprostřed

stolu jeden slaneček pro všechny a každý si o slanečka otíral svůj chleba, a když se, nedej bože, přihoršilo ještě víc, zůstával pořád uprostřed stolu talíř, na kterém předtím býval servírován slaneček, a stolovníci si svůj krajíc chleba otírali o prázdný krajíc. Nikdo by si netroufl ani pomyslet, že jí k večeři suchý chléb! Večeřel chléb a vědomí slanečka.

Tato „anekdota“ nápadně připomíná polévky ve Vokovicích. Jednalo se totiž, jak se mi to jeví dnes, také o „vědomí“ polévky. O jakýsi „kód polévky“, který prohrával mé dětství. Ale ne každý, kdo se zvenku k této naší polévce nachomýtl, znal význam tohoto „kódu“, a pak se samozřejmě mohlo přihodit, že chybně „posuzoval“ polévku podle měřítek zvenku. Nejedna otcův kamarád, který se nějakým zázrakem ocitl v naší vokovické kuchyni, pro vnější svět jinak hermeticky uzavřené, žertoval pak ve svých pamětech nebo v denících anebo při různých verbálních exhibicích o našich polévkách a budil tím značné veselí. Pavel Juráček, jeden ze základních tátových kamarádů, psal ve svých Denících o chudobě hercovy rodiny a kromě toho, že se zmínil o zařazení bytu a o tom, že jedna z nás nemá svoji postýlku a spí na rozkládacím křesle, psal i o horké, slané vodě, považované za polévku. Václav Havel, v té době také základní otcův kamarád, ale již slavný dramatik, byl jasnozřivější a blíž pravdě, protože řekl, „že nelze věci posuzovat prrvoplánově a je třeba jim ponechat i jejich skryté, na prrvní pohled neviditelné kvality“ a za pohoštění vokovickou polévkou poděkoval babičce slovy:

„Děkuji vám za tu výbornou tekutinu, příjemně mne prohřála. To bych ani nečekal.“ Myslím, že Václav Havel naprosto přesně pochopil podstatu věci.

K polévce byl chléb a toho bylo vždycky dost. Všichni z vokovické kuchyně si pamatujeme denně slýchanou větu, kterou jsem upřímně nenáviděla:

„Dorazíme se chlebem!“

Chleba se kupoval do zásoby a uschovával se na nejzazším místě v kredenci. Když ho dědeček přinesl, vždycky nádherně voněl. Byl pak doma důkladně zabalen do utěrky a uložen. Jedl se, až když přestal vonět a ztvrdnul. Bylo nám řečeno, že čerstvý

chleba není zdravý. A aby nedošlo k nějaké mýlce a my si snad nemysleli, že si můžeme pochutnávat na čerstvém, právě přineseném chlebu, odkrajoval si rozmarně patky a chroupat křupavou, ještě teplou kůrku, bylo nám řečeno:

„A hlavně, děti, nezapomínejte, že se vždycky jí to, co je právě na řadě.“

V této větě byla trochu rafinovaně skrytá vedlejší informace, že všechny potraviny, které budou podávány, nemusí být zrovna čerstvé. Protože díky tomu, že nejsou čerstvé, jsou právě „na řadě“. Tradici vokovické polévky jsem na fyzické úrovni během života zpracovala dobře, před jídlem mám ráda horkou slanou vodu a může se, pro mne za mne, skrývat i pod názvem „vývar“. Ale zásada konzumace „potravin, které jsou na řadě“ mě během dalšího života při mé pařzavosti málem zabila. Pravděpodobně se mi nepodařilo svého času tuto zásadu dobře šamansky uchopit, a tak jsem se všude, kde to jenom trochu šlo, vrhala na všechny zbytky a přebytky a dojídala po ostatních. V dobách, kdy už se pozvolna vplížil i do naší krajiny blahobyť, jsem si této kvalitativní změny nepovšimla a cpala jsem se dál, jako by se jednalo o poslední jídlo v mém životě, čímž jsem si zničila postupně a nevratně celý trávicí systém.

Pokud byl chléb podáván jako hlavní jídlo, vždy se na celý krajíc chleba rozmazala třištička másla, přesně tak, jak je to popsáno v *Sírotku lowoodském*. Schovanky však měly tuto výsadu jen v neděli brzo ráno před cestou do kostela, zatímco my jsme si tento luxus směly dopřávat pokaždé, když byl chleba podáván jako hlavní jídlo. Při četbě *Sírotka lowoodského* jsem se kolikrát rozplakala lítostí nad osiřelými dívkami a prožívala jsem jejich ústrky a bídu s velkou představivostí a hlubokým pochopením. Úzus, týkající se přidělu másla u nás doma, měl můj dědeček dovoleno obcházet podivuhodně rafinovaným způsobem. Ke každíčkému soustu chleba si směl, na rozdíl od nás, ukrojit malý samostatný kousíček másla. Takže v součtu měl vlastně kompletní chleba s máslem, tedy něco, o čem se nám ani nesnilo. Tento lstivý dědečkův postup, babičkou překvapivě přehlížený a tolerovaný, by nikomu jinému v rodině neprošel. Byla to taková malá prostopášnost, detail, ze kterého se dalo

vytušit, že babiččina moc v rodině nebyla neomezená. Z tohoto pro mne překvapujícího zjištění se dá soudit, že dědeček pravděpodobně věděl, jak využít situace, kdy si mohl dělat, co chtěl, a babička nehnula ani brvou.

Mám vštípeno, že jíst hodně, dobře a dokonce dosyta je rozhodně na pokraji slušnosti, natož „se přežírat“, jak se tato nectnost s pohrdáním nazývala ve Vokovicích a bezostyšně prakticovala v Pardubicích a jak to dělával můj tatínek a ještě pak o tom chvástavě vyprávěl.

Ještě že se babička a dědeček Albertovi nedožili těch orgií, které se kolem jídla odehrávají dnes! Bez jakékoliv protiváhy, a dokonce na veřejnosti, jakoby hřích obžerství přestal existovat. Magdalenu Dobromilu Rettigovou, jejíž kult dnes rozhojněn žije a vzkvétá v plné síle, jsme my, členové vokovické kuchyně, povinně a svorně pokládali za absolutně pomýleného blázna, relikv nejhlubšího ponížení ženské existence, jakýsi zaniklý archetyp ženy z předminulého století, ženy, která celé dny jen vaří mužům pro radost, a to způsobem tak neslýchaným, že je schopná do jednoho jídla „vrazit dvanáct vajec“ a ještě pak o tom sepsat celou knihu!

Babička a dědeček Albertovi jedli skromně, často málo chutně, ba co dím, někdy přímo „nechutně“. Nutno však přiznat, že většinou velmi zdravě. Dokonce bych řekla, že by se jejich dietetické návyky mohly v dnešní době stát dobrým zbožím. Jejich výroky o skromnosti a jednoduchosti při stravování by se daly tesat do kamene. S jedinou výjimkou: dnes opravdu není v módě jíst zkažené potraviny, nahnílou zeleninu, zamřelé maso, nazeleňalý salám anebo pít čaj s mlékem, které páchne jako uleželý sýr. Babička s dědečkem někdy snědli naprosto neuvěřitelné věci. Jednou vypili „s velkým přemáháním“ divně chutnající mléko, prodávané tehdy v litrových igelitových pytlících. Když hodlali vyhodit prázdný pytlík s nastříženou dírkou v rohu, zjistili, že v pytlíku byla zatavená utopená myš. Musím přiznat, že tato příhoda byla i pro tyto dva skromné jedlíky trochu silná káva. Nad smradlavým pytlíkem je ani na chvíli nenapadlo, že by mléko prostě vylili. Zkrátka snědli a vypili všechno, co bylo jednou za jídlo považováno. A k tomu nás i vchovali. Platilo heslo: „Jí se, co je.“